

Tatjana Paunović, Vesna Lopičić

Filozofski fakultet u Nišu

U potrazi za (jezičkim) identitetom

* Ovaj rad nastao je u okviru projekta br. 148024D Ministarstva nauke i zaštite životne sredine

Rezime

Kada se globalizacija posmatra kao kompleks političkih, istorijskih, društvenih i ekonomskih procesa, često se zanemaruje činjenica da ona ne uzrokuje promene samo na planu državnih ili nacionalnih relacija, već se uticaj ovih procesa istovremeno proteže sve do individualnog nivoa, jer globalizacija danas igra važnu ulogu u formulisanju, definisanju i iskazivanju identiteta pojedinaca. Upravo stoga se u kontekstu globalizacije, čak i kada se raspravlja o ekonomskim ili političkim temama, često provlače i pitanja o kulturi i jeziku. U ovom radu, autorke se bave ulogom jezika u formulisanju i iskazivanju kulturnog, etničkog, nacionalnog i ličnog identiteta, i ističu da savremene društvene okolnosti otvaraju niz važnih pitanja koja se tiču i pojedinaca, ali i društvenih institucija.

Fenomen globalnog povezivanja i širenja različitih vrsta međuuticaja, koji označavamo terminom *globalizacija*, danas je nesumnjivo pitanje o kome se najviše govori, sa različitih aspekata, i sa različitih pozicija. Mada se često ističe da je globalizacija sama po sebi naprosto *prostorni* fenomen, 'međupovezanost različitih oblasti u svetu, na različitim nivoima, od kulture do kriminala, od finansija do zaštite okoline' (Held 2001)¹, te da su kontroverze i problemi posledica različitih interpretacija i 'učitavanja' značenja, činjenica je da posledice ove povezanosti sežu duboko.

Kada se, međutim, globalizacija posmatra na planu 'velike slike', kao kompleks političkih, istorijskih, društvenih ili ekonomskih globalnih promena, može se lako prevideti da ovi savremeni društveni procesi, kojima smo i svedoci i subjekti, ne uzrokuju promene samo na planu 'velikih', regionalnih, državnih ili nacionalnih relacija, već se njihov uticaj istovremeno proteže sve do individualnog nivoa, jer globalizacija danas igra važnu ulogu i u formulisanju, definisanju i iskazivanju identiteta pojedinaca. Upravo stoga se kroz veliki broj rasprava o efektima globalizacije, čak i kada se bave prvenstveno ekonomskim ili političkim problemima, provlače i pitanja koja se tiču kulture i jezika. Od naučnih istraživanja i teorijskih rasprava, od univerzitetskih studijskih programa do članaka u dnevnoj štampi, od udžbenika sve do internet blogova i neformalnih diskusionih foruma, u kontekstu globalizacije neizbežna je tema jezik, tačnije, uloga jezika u formulisanju i iskazivanju

¹ Citate sa engleskog prevela T. Paunović

identiteta pojedinca – kulturnog, etničkog, nacionalnog i ličnog identiteta svakoga od nas. Nove društvene okolnosti otvaraju niz važnih, životnih pitanja, koja se tiču i pojedinaca, ali i institucija u svakom društvu.

Globalizacija

U raspravama o globalizaciji shvatanja se kreću po čitavoj skali od poptunog odbacivanja, do romantizovanja slike o njenim posledicama. Na negativnom kraju skale, Hirst i Thomson (Hirst and Thomson 1996; Hirst 2004; Thomson 2004, 2007) na primer, dovode u pitanje i samo postojanje globalizacije, smatrajući da se ovom pojmu pridaje značaj veći no što mu objektivno pripada, čak i u domenu privrede, bankarstva i politike: savremeni društveni procesi ne predstavljaju 'privrednu (ili bilo kakvu drugu) globalizaciju, već *supranacionalnu regionalizaciju* do koje dovode *ad hoc* sporazumi između u suštini suverenih i autonomnih nacionalnih sila' (Thomson 2004). Thomson, takođe, i duhovito i ironično komentariše stavove autora koji globalizaciji pridaju značaj:

'Po Vulfu, dobri brod globalizacije uglavnom je na ispravnom kursu, mada možda ne plovi onako brzo kako bismo želeli, dok Held smatra da je tom brodu potrebno ozbiljno prilagođavanje navigacionog kursa, da bi se izbegle hridine koje, po njemu, očigledno leže na tom putu' (Thomson 2004).

Thomson ističe da se ishodi globalizacije ne mogu predvideti: '...jedino što treba očekivati u internacionalnom sistemu jeste – neočekivano. Postoje brojni dokazi da se sve što se događa može izmeniti i brzo i radikalno... naizgled duboke strukture u stvari su plitke, prividno čvrste zavisnosti postoje da bi se poljuljale. U osnovi sukoba mišljenja ...leži jedno zajedničko uverenje, naime, da 'globalizacija' *postoji*' (Thomson 2004).

Na suprotnom kraju skale su autori koji zastupaju 'hiperglobalistička' stanovišta, na primer, da globalizacija donosi 'kraj doba nacionalnih država i smrt politike' (Wolf 2004). Međutim, ni 'skeptično' ni 'hiperglobalističko' stanovište ne pružaju uvid u prave posledice globalizacije: 'danas je globalna ekonomija neuporedivo složenija, a složenije su i politika, i kultura, i živona sredina uopšte', i zato treba ispitivati 'međuticaj svih oni faktora koji, delujući zajedno, menjaju kontekst današnjih političkih komunikacija i kontekst u kojima postoje države' (Held 2001).

Held opisuje savremene društveno-političke okolnosti kao 'pregrupisanje političke moći' (Held 2001). Prava, obaveze i moć država iznova se definišu na složeniji način, jer se 'svet razvija kao kompleks višeslojnih moći, višeslojnih autoriteta i kompleksnih oblika upravljanja...na nivou regiona, koji su nekada manji, a nekada veći od države i podrazumevaju globalne institucije'. Države postaju samo jedan nivo, jedan sloj – mada važan

sloj – političke moći u složenim procesima, u kojima 'suverenitet postaje moneta za trgovanje u pregovorima oko širokih transnacionalnih pojava' (Held 2001), između ostalog i zato što postoje problemi čiji je domen istinski globalan, koji prevazilaze snagu i moć individualnih država – od trgovine i finansija pa do ljudskih prava i zaštite čovekove okoline. U rešavanju ovih problema države se moraju udruživati ne samo zato što tako dolaze do jeftinijih rešenja, već i zato što tako dele odgovornost, jer živimo u svetu 'isprepletanih zajedničkih sudbina' ('*overlapping communities of fate*'), koje danas oblikuju ili moćne države ili globalni problemi. Held, stoga, smatra da bi u interesu svih nacionalnih demokratija bilo obrazovanje 'međunarodne kosmopolitske demokratije', koja bi značila 'odbijanje da se rešavanje gorućih regionalnih i globalnih problema prepusti naprosto interesima određenih partija, država ili sila tržišta' (Held 2001).

Eriksen (Eriksen 2007), međutim, najvažnijim aspektom globalizacije smatra to što ona '*standardizuje, modernizuje, deterritorijalizuje* i, po dijalektičkoj suprotnosti, *lokalizuje* ljude, jer samo nakon što budu "globalizovani" ljudi mogu postati opsednuti svojom jedinstvenom lokalnošću.' On naglašava da se, mada je pokreću moćne ekonomske i tehnološke sile, 'globalizacija zbiva među ljudima', da transnacionalne svetske mreže zavise od međuljudskog poverenja, a ljudi često koriste mogućnosti na sasvim nepredvidljive načine: 'Globalizacija nam pruža zajedničku gramatiku kojom možemo razgovarati o razlikama i nejednakostima. Posvuda, sve više ljudi ulazi na isti teren, ali u igri ne učestvuju svi podjednako, i zato su trvenja i konflikti integralni deo procesa globalizacije'. Zato je, po Eriksenu, globalizacija istovremeno proces i 'homogenizacije i heterogenizacije: u isti mah nas čini i sličnijima i različitijima'.

Identitet

Budući u osnovi lični *stav* i *osećaj*, a blisko povezan sa našim društvenim *delovanjem*, identitet predstavlja kompleksan a fluidan pojam koji je danas posebno teško definisati. Stenfordska enciklopedija filozofije (*Stanford Encyclopedia of Philosophy* 2002, [http 1](http://1)) identitet definiše naprosto kao ona pitanja koja se tiču 'nas *prema* drugima'. Sa jedne strane, jezik je važan element u formulisanju *ličnog* identiteta, jedno od ključnih svojstava u oblikovanju slike o sebi i važan posrednik u autorefleksiji, ali je istovremeno i odrednica našeg *društvenog* identiteta, instrument definisanja uloga koje igramo u društvu i osnov našeg osećaja pripadnosti društvenim grupama sa kojima se identifikujemo, pa se kulturni, etnički ili nacionalni identitet obično definišu kao 'osećaj pripadnosti grupi na osnovu zajedničkih

karakteristika kao što su isti jezik, kultura, tradicija, istorija ili geografsko poreklo' (*Racismnoway.com*, http 2).

Međutim, globalna povezanost, potpomognuta novim tehnologijama koje čine dostupnim stvari nezamislive pre samo nekoliko desetina godina, danas relativizuje mnoge pojmove koje smo smatrali unapred datim i same po sebi razumljivim, i menja referentni okvir pojmova relevantnih za razumevanje identiteta. Još od šezdesetih godina prošlog veka, u oblasti socioloških, antropoloških, politikoloških i kulturoloških proučavanja, društveni identitet – etnički, nacionalni, kulturni – predmet je rasprava, prvenstveno zbog političkih konsekvenci u kojima često biva instrumentalizovan, a njegove objektivne manifestacije upotrebljene kao osnov društvenog razlikovanja, isključivanja, pa i sukoba (up. Eriksen 2001). Naročito je pojam etničkog identiteta često imao ovakav status, te ga neki autori smatraju proizvodom 'političkog mita', i definišu ga kao osećaj pripadnosti grupi 'čiji članovi imaju zajedničko ime i elemente kulture, *mit o zajedničkom poreklu* i zajedničko istorijsko pamćenje, koji sebe povezuju sa određenim teritorijama i imaju osećaj solidarnosti' (Smith 1986:15).

Sa stanovišta problema kojima se ovde bavimo posebno je značajna činjenica da već Bart (Barth 1969) naglašava da je etnička grupa društveno konstruisan fenomen, te da same etničke grupe aktivno kreiraju i svoje simbole i svoje granice. Međutim, ključnu ulogu u formiranju društvenog identiteta ima *osećaj* pojedinca, sopstvena slika o sebi i o posedovanju karakteristika koje nas čine pripadnikom grupe, a ne objektivno postojanje nekih karakteristika, bile one srodstvo, tradicija, istorija, kultura ili, pak, jezik. Osećaj povezanosti u grupi donose zajedničke ideje i osećaji, naročito osećaj različitosti od '*drugih*' (Erikson 1972; Anderson 1983; Eriksen 2001), a za razvijanje i jačanje ovih osećaja presudan je značaj simbola.

Upravo je zbog toga ključna uloga jezika i kulture, kao sistema simbola koje koristi i sa kojima se identifikuje određena društvena grupa - simbola čije značenje takođe nije jednom zauvek definisano ili dato, već se preispituje i predefiniše kroz svakodnevnu interakciju članova grupe (Geertz 1973). Ovakvi 'društveni pregovori' predstavljaju jedan od najznačajnijih društvenih procesa, a zbivaju se 'u javnom životu, tamo gde ljudi razgovaraju, zajednički imenuju stvari, gde se potvrđuju i, do izvesnog stepena, razumeju jedni druge' (Geertz 1973:213). Kultura, kao sistem simbola, i jezik kao sistem značenja, kolektivno su svojstvo društvene grupe, a kada ne razumemo neke postupke ljudi iz neke druge kulture, mi zapravo ne poznajemo 'zamišljeni kosmos unutar koga su njihovi postupci simbolični znakovi' (Geertz 1973:12-13).

Već od osamdesetih godina prošlog veka, sve više autora identitet definiše kao 'ličnu borbu' (Calhoun 1994), kao potrebu svakog pojedinca da, u teškim i složenim okolnostima modernog načina života, preispituje svoj identitet (Hall 1995) i 'traga za svojim korenima' (Beck 1992). Pojedinici doživljavaju savremene društvene okolnosti kao proces nametnute *homogenizacije*, pa se sve češće javlja potreba definisanja sopstvenog društvenog identiteta kroz manje društvene grupe, pri čemu različiti članovi iste etničke, nacionalne ili kulturne grupe mogu imati različita shvatanja sopstvenog identiteta (Calhoun 1994:28). I mada se ne možemo složiti da je etnička grupa naprosto 'politizovana kulturna grupa' (Cohen, A.P. 1994), te da je koncept etničkog pa i nacionalnog identiteta prevaziđen, svakako se mora imati na umu da u današnjem društvenom kontekstu identitet pojedinca predstavlja pojam koji se ne može svesti samo na etničku, nacionalnu niti, pak, kulturnu pripadnost.

Danas su odnosi između kulturnog, etničkog, nacionalnog i ličnog identiteta veoma složeni, jer se identitet pojedinca definiše u jednako složenoj mreži relacija sa drugim pojedincima, od kojih sa nekima deli običaje, sa nekima tradiciju, sa drugima način ponašanja, ili upotrebu simbola, ili jezik, ili, pak, *neki od jezika* kojima se služi – sve ili neke od ovih elemenata. Kako ističe Said (Said 1993:407), danas više niko nije 'samo jedno', već sve više pojedinaca – naročito mlađih generacija - sebe vidi kao pripadnike različitih grupa istovremeno. Globalizacija donosi dalje usložnjavanje okolnosti i relacija u kojima pojedinac modernog doba traga za sopstvenim identitetom, nove i nove elemente na osnovu kojih se osećamo 'istima' odnosno 'različitima' od različitih 'drugih', u zavisnosti od društvenih okolnosti, od određene situacije, odnosno određenog aspekta života.

Stoga se danas identitet definiše kao nešto fluidno, promenljivo i višedimenzionalno, najpre preko novih termina kao što su 'hibridni' (*hybrid*), 'kreolizovani' (*creolised*) ili 'dijasporni' (*diasporic*) identitet, ili čak 'identitet-sa-crticom' (*hyphenated*) ([http 2](http://2)), kojima se ističe značaj faktora koji utiču na oblikovanje identiteta onih pojedinaca koji žive u središtu 'trans-lokalnih', globalnih tokova. Ali, mora se istaći da se 'trans-lokalizovanje' parametara relevantnih za oblikovanje identiteta više ne tiče samo 'savremenih nomada', ljudi neposredno uključenih u globalne procese mobilnosti i migracija, niti samo onih grupa koje tradicionalno smatramo 'dijasporom' i čiji identitet se definiše kao 'transnacionalni' (up. Clifford 1994), već i onih kojima se danas čini da ih globalni tokovi ljudi, roba, kapitala i ideja ne dotiču. Može se tvrditi da se identitet svakog stanovnika planete, na neposredan ili posredan način, oblikuje, da upotrebimo Klifordovu poetičnu frazu, kao 'proizvod kultura i tradicija u sukobu i u dijalogu' (Clifford 1994:319), i to ne samo zato što nam savremene tehnologije omogućuju da upoznamo kulture i kulturne simbole o kojima inače nikada ne bismo ni čuli, već i zbog toga

što proces globalizacije postavlja nove standarde, nove ciljeve i nove probleme pred sve društvene grupe i institucije, prvenstveno nacionalne i državne institucije, čije odluke utiču na živote svih članova društvene zajednice.

Zato neki autori u prvi plan ističu pojam 'višestrukog' ili 'multikulturalnog identiteta' ('*multiple identity*', '*multi-cultural identity*' Werbner & Modood 1997) kojim se naglašava da pojedinac oblikuje i iskazuje čitav niz identiteta kroz lična iskustva. Empirijska istraživanja u okviru Teorije društvenog identiteta (Tajfel *et al* 1971, Tajfel & Turner 1986, Turner 1982) takođe polaze od shvatanja da pojedinac nema jedan, već čitav skup identiteta, organizovanih u vidu koncentričnih krugova na osnovu njegove/njene pripadnosti različitim, užim i širim društvenim grupama – od porodice do nacije. U različitim društvenim okolnostima, pojedinac bira način na koji razmišlja i deluje na datom 'nivou identiteta' (Turner *et al.* 1987). Pojedinac, dakle, ima čitav niz 'društvenih identiteta' ili osećaja pripadnosti različitim društvenim grupama (Hogg & Vaughan, 2002), pri čemu je ključno naše lično *poimanje* sebe i onoga što nas definiše kao člana grupe.

Ovo značajno pomeranje fokusa sa objektivnih na subjektivne parametre u centar konstrukcije identiteta stavlja samog pojedinca, a shvatanje identiteta kao *procesa identifikacije* podrazumeva da je pojedinac aktivni subjekt u oblikovanju sopstvenog identiteta, jer bira i interpretira ono sa čime oseća da je povezan, ono što jeste. Međutim, manifestacije identiteta jesu objektivne – svoj identitet pojedinac ispoljava kroz vidljive simbole kao što je jezik, način oblačenja ili ponašanja, izbori koje pravimo i uloge koje igramo, te relacije koje imamo sa drugim pojedincima. Svaki od objektivnih markera identiteta može biti osnov za društveno isključivanje odnosno uključivanje, a 'ljudi mogu selektivno zloupotrebljavati različite aspekte identiteta, u zavisnosti od okolnosti ... Na primer, upotrebom određenih reči, ili promenom kôda, pojedinac može da postavi granicu koja njega ili nju odvaja i razlikuje od drugih osoba ili grupa' (<http> 3).

Jezik

Kao objektivni marker identiteta, kao medijum za iskazivanje i afirmisanje identiteta, jezik je od suštinskog značaja za prenošenje i očuvanje simbola, vrednosti, uverenja i svih onih elemenata koji čine da jednu kulturu, etničku grupu ili naciju osećamo kao 'svoju'. Jezik je to 'polje sila' koje društvenu grupu održava na okupu, medijum kroz koji se jačaju veze, uspostavljaju relacije i održavaju odnosi unutar grupe, prvenstveno osećaj pripadnosti i solidarnosti. Viđenje sopstvenog identiteta temelji se, stoga, u velikoj meri na onome što pojedinac oseća kao 'sopstveni' ili 'maternji' jezik.

Ipak, i sam jezik danas ima drugačije značenje no ranije, drugačiji referentni okvir i drugačiji značaj u konstrukciji identiteta. Naime, sve veći broj ljudi, uz prvi ili maternji jezik, za koji se tradicionalno podrazumevalo da predstavlja naš jezik 'identifikacije' (up. House 2001), koristi još jedan ili više jezika u različitim domenima privatnog i društvenog života, a prvenstveno engleski kao glavni jezik globalnog sporazumevanja. Za sve veći broj ljudi, dakle, i to ne samo u drugom Kačruovom krugu (Kachru 1992, 1998, 2001), i engleski jezik ima značajnu ulogu, i to, može se reći, ne samo kao 'jezik komunikacije' (House 2001), već i kao parametar identifikacije sa nekim drugim pojedincima ili društvenim grupama.

U kontekstu globalizacije, međutim, status engleskog kao 'svetskog' ili 'međunarodnog' jezika još jedna je u nizu kontroverznih stvari koje su predmet žučnih rasprava i potpuno oprečnih viđenja, i to na dva načina, budući u središtu dva problema o kojima se danas mnogo raspravlja. Prvi je problem engleskog kao stranog jezika i njegov odnos prema drugim jezicima, a drugi je problem različitog statusa i međusobnih odnosa samih varijeteta engleskog jezika, ili 'engleskih jezika' u svetu.

Brojni autori koji kritikuju globalizaciju kao proces 'izvoza' zapadnjačke civilizacije u sve krajeve sveta, kao 'invaziju' zapadnjačkih proizvoda, ali i ekonomskog i političkog sistema, kulture, ideja i sistema vrednosti, upravo u engleskom jeziku vide glavni instrument globalizacije. Engleski jezik se sa ovog stanovišta opisuje kao sredstvo kojim se 'uspostavlja dominacija' i kojim se 'iznova potvrđuje odnos strukturne i kulturne nejednakosti između engleskog i drugih jezika'. Emotivno vrlo jako obojeni termini, kao 'jezički imperijalizam' (*linguistic imperialism*) i 'englesifikacija' (*Englishization*), iskazuju uverenje da je upravo jezik glavni instrument u uspostavljanju 'novog svetskog poretka', 'postkolonijalne rekolonizacije', 'amerikanizacije', odnosno, 'evropeizacije' (Phillipson 2003, 2004a,b). Penikuk, na primer, ističe da se jezički imperijalizam javlja kada '... engleski jezik postaje čuvar i nosilac obrazovanja, zapošljavanja, mogućnosti za razvijanje biznisa, kao i popularne kulture, pri čemu su izvorni lokalni jezici marginalizovani' (Pennycook 1995, 2001); engleski se 'uvlači' u druge kulture, a zatim 'dominira lokalnim jezicima i kulturama' (Ljungdahl 2002, prema Niu Qiang & Wolf, http 4), te je engleski jezik, zapravo, oruđe 'kulturnog imperijalizma'.

Politiku sve šireg učenja engleskog kao stranog jezika mnogi autori kvalifikuju veoma mračnijim bojama. Ističući da se danas svima *nameće* shvatanje da je neophodno znati engleski jezik, Gafi (Gaffy 2005) predlaže različite vidove otpora ovom 'jezičkom imperativu' – od separatističkih pokreta do razvijanja svesti o širem kontekstu u kome se odvija učenje engleskog kao stranog jezika, od preispitivanja stvarne *potrebe* za jednim međunarodnim

jezikom, pa do brige da se primenjuju međunarodni zakoni u oblasti ljudskih jezičkih prava. U kontekstu uticaja engleskog jezika na kinesko društvo i kulturu, na primer, može se pročitati i ovako iskazan stav:

'Ova *najezda armije nastavnika* engleskog jezika neizbežno donosi sa sobom i *invaziju* zapadnjačke kulture... a jezik i kultura se stapaju kada određenim rečima dodeljujemo određene vrednosti, a isto tako i stvarima i simbolima na koje te reči upućuju. U ovom smislu, reči su ništa drugo do audio-vizualne skraćenice za kulturne vrednosti ... Birtanski savet, međunarodna organizacija Ujedinjenog kraljevstva za obrazovanje i kulturene odnose, *hvališe se* da je "engleski jezik najveći uspeh britanskog izvoza" (www.britishcouncil.org.belgium/english/) Međutim, uloga Britanije ostaje *imperijalistička* – da dela kao mlađi partner američke svetske sile...' (Niu Qiang and Martin Wolff, http 4; kurziv T.P.).

Ovi autori postavljaju pitanje da li su 'umesto metaka, engleske *reči* postale oružje za kolonizaciju celog sveta od strane SAD i VB', a kao idealno sredstvo za 'pružanje otpora' predlažu internet i mogućnosti koje on pruža u borbi za adekvatnu jezičku politiku, jezičko planiranje i jezičku ekologiju, kao 'odbrambeni mehanizam kojim ćemo se zaštititi od imperijalizma', jer je 'Kina već uvela trojanskog konja unutar svojih kapija i armija nastavnika engleskog jezika radi punom parom na vesternizaciji Kine' (*ibid.*). Slične stavove, gotovo jednako jakim rečima iznose i neki drugi autori, pripadnici 'malih' kultura. Tako Hunani-Kaj Trask, na primer, navodi: 'Zahvaljujući američkom imperijalizmu... su za mnoge Amerikance Havaji 'njihovi': da ih koriste, da ih zauzmu... Za Havajce, svakodnevni život nije ni nežan ni ljubazan, zapravo, politička ekonomska i kulturana stvarnost je za većinu Havajaca teška, ružna i surova. ... mi smo do te mere kolonizovani da nismo ni svesni svoje podjarmljenosti' (Hunani-Kay Trask 2006, http 5).

Međutim, čak i oni autori kojima smetaju ovako ekstremno formulisani negativni stavovi u pogledu uloge engleskog jezika kao 'mača' i oruđa imperijalizma, ipak se ne slaže ni sa potpuno pozitivnim viđenjem globalizacije kao 'novog jedinstva' kroz nove 'mogućnosti za globalnu saradnju' (Block and Cameron 2002:22). Mada za autore ovakvog uverenja, globalizacija predstavlja pozitivan proces 'glokalizacije' (*ibid.*,p3) jer, zahvaljujući tehnologijama masovnih komunikacija stvara veze između zajednica i promoviše kulturno i jezičko bogatstvo, te ne predstavlja pretnju kulturnoj i jezičkoj raznolikosti, već, naprotiv, čuva i promoviše 'male' kulture i 'male' jezike, ipak je većina onih koji predlažu bar izvestan oprez pri donošenju zaključaka o ulozi zapadnjačke civilizacije i engleskog jezika u savremenim društvenim procesima. Tako Milovanović (2005, http 6), analizirajući ulogu engleskog jezika na Internetu, zaključuje: 'Široka zastupljenost engleskog jezika na mreži, zastupljenost koja ga čini standardom u pravom smislu reči, uveliko predstavlja i

zastupljenost određene strukture stavova koji se mrežom propagiraju. Daleko od ma kakve teorije zavere prema kojoj bi ovakav proces bio centralno rukovođen i politički određen, on je sasvim prirodan i tiče se ne samo semantičkih aspekata sadržaja koji se nalaze na mreži, već i osobina jezičkih formi kao takvih. Razvoj Interneta? - ne zaboravimo Vorf-Sapirovu hipotezu.'

Kritike se ne tiču samo učenja engleskog kao stranog jezika odnosno dominacije engleskog nad drugim jezicima. Brojni autori smatraju da se 'jezički imperijalizam' ogleda i u neravnopravnom odnosu američkog prema drugim varijetetima engleskog jezika - 'svetskim engleskim jezicima' (*World Englishes*): ako 'svetski engleski jezici postanu samo kopija američkog govora i kulture, to će značiti uništenje postojećih lokalno obojenih i prilagođenih varijeteta, kao i poništavanje širokog dijapazona funkcija za koje se svaki od njih koristi' (Anchimbe 2005). I, mada se mnogi autori na sličan način protive uniformizaciji varijeteta (Widdowson 1997: 29) i uspostavljanju samo jedne, jednoobrazne forme 'međunarodnog engleskog jezika' (*International English*), ovaj pojam je danas veoma popularan. U evropskom kontekstu, Džulijana Haus ističe da se činjenica da se engleski koristi kao svetski jezik komunikacije (*Lingua Franca*) ne može prometniti, i 'stoga je bolje prihvatiti ovu njegovu ulogu nego žaliti i plakati, ili slediti hipokritičnu jezičku politiku Evropske unije' (House 2001). Ona smatra da se problem odnosa engleskog i drugih jezika može rešiti prihvatanjem terminološke – i suštinske – razlike između engleskog kao 'jezika komunikacije' i maternjih kao 'jezika identifikacije' (*ibid.*). Engleski kao jezik komunikacije 'vlasništvo' je svih Evropljana koji se njime služe, dok im njihovi vlastiti maternji jezici i dalje služe kao sredstvo identifikacije, identifikovanja sa svojom jezičkom zajednicom i kulturnim nasleđem.

Zastupnici pojma 'međunarodnog engleskog jezika' smatraju da ovakav 'ničiji' varijetet može biti kulturno-neutralno sredstvo komunikacije, oslobođeno nacionalnog predznaka i istorijskog balasta koje nose izvorni varijeteti bilo kog geografskog podneblja, te da bi ga stoga lakše prihvatili svi koji ga uče kao strani jezik, i ne bi imali razloga da ga smatraju oruđem (oružjem) jezičkog imperijalizma. Uz to što, za razliku od standardnih varijeteta, ovaj nema 'političke, društvene i kulturne konotacije' (Peters 2004), ističu se i praktične koristi - za učenje i nastavu (up. Jenkins 2000), za komunikaciju u akademskim i naučnim krugovima, za publikacije, a oni najgorljiviji vide međunarodni engleski jezik kao jezik svetske kulture u nastajanju. Mnogi se, međutim, ne slažu da je 'međunarodni engleski' tako neutralan kakvim se predstavlja (Phillipson 1992), a Trimnell (Trimnell 2005a) upozorava da je ovakav varijetet nužno pojednostavljen, te može da posluži samo da se prenesu osnovne ideje, a nikako za složenije diskusije bilo u kom domenu. Kristal, međutim, iako veliki pobornik očuvanja

jezičke i kulturne raznolikosti, predviđa da će, vremenom, jedan takav nad-nacionalni varijetet engleskog jezika - koji naziva 'standardni svetski govorni engleski' - biti neophodan, jer će lokalni varijeteti usled raslojavanja i divergencije postati uzajamno nerazumljivi (Crystal 2004).

Lažne dileme?

Postavlja se pitanje kakve konkretne posledice za pojedinca – za naša lična iskustva, za našu sliku o sebi i naš društveni identitet imaju svi ovi kompleksni problemi. Mada ne delimo sva njegova shvatanja, moramo se složiti sa Filipsonom (Phillipson 2001, 2003) da oni koji danas govore samo jedan jezik sebe u velikoj meri lišavaju jezičkog i kulturnog senzitiviteta, jer ostaju 'zatvoreni u samo jedan pogled na svet i samo jedan jezik, ma kako široko rasprostranjen i "razuđen" taj jedan jezik mogao biti'. Filipson zaključuje da je, 'na sreću, monolingvizam izlečiva bolest' ("*Fortunately, monolingualism is a curable disease*" Phillipson 2001). I, mada se Filipsonova kritika prvenstveno odnosi na izvorne govornike engleskog jezika koji, povlašćeni usled globalnog statusa sopstvenog jezika ne moraju da uče druge, verujemo da ona u središte pažnje stavlja ideju koju smatramo suštinski važnom za svakog pojedinca, za svakog govornika bilo kog jezika, za pripadnika bilo koje kulture, pa i srpske. To je pojam 'balansiranog multilingvizma' koji Filipson nudi kao alternativu za prevazilaženje rasprava i razrešenje lažne dileme 'engleski ili lokalni jezici?', a promovira je i mnogi drugi (up. Trimnell 2005a,b). Čak i ako se ne složimo sa njegovim tvrdnjom da engleski predstavlja pretnju svim pa i najvećim evropskim jezicima (Phillipson 2003), niti sa pozivom na 'otpor kulturnoj homogenizaciji', niti, pak, sa samom formulacijom termina 'jezička ekologija' (*Ecology of Languages*), moramo se složiti da je u današnjim društvenim okolnostima neophodno 'integrisati jezičku politiku u širi kontekst društvenih i ekoloških pitanja', i da je neophodno boriti se za zaštitu ljudskih prava u oblasti jezika i za očuvanje svih kultura (Phillipson 2001).

Sa našeg stanovništva je posebno značajno što kao rešenje Filipson predlaže – učenje stranih jezika: 'ovo iskustvo u formativnom školskom periodu života povećalo bi šanse da naš svet postane istinski demokratski, multikulturalan i multijezičan. Samo ako poštujemo prava govornika svih jezika možemo se nadati da uz pomoć engleskog izgradimo zdraviji svet.'

Ako prihvatamo da je 'konstrukcija identiteta reflektivni proces u kome se koriste sva raspoloživa sredstva' (Block and Cameron 2002:4), ne samo maternji jezik, već *svaki* jezik kojim se pojedinac služi u nekom domenu života postaje element u konstrukciji njegovog identiteta, ne samo zato što mu omogućuje da upozna druge kulture i društvene grupe, ili zato

što može biti osnov za identifikaciju sa nekom društvenom grupom u određenim okolnostima, već i zbog toga što su komunikativna sposobnost, jezička, pragmatska i komunikativna kompetencija same po sebi važan aspekt doživljaja sopstvene ličnosti, načina na koji sebe vidimo. Učenje stranih jezika, dakle, mnogo korenitije i dublje utiče na oblikovanje identiteta mladih ljudi, jer pojedinac koji govori više jezika ima drugačiju sliku o sebi od onoga ko se identifikuje samo sa jednim, maternjim jezikom.

Mada su, kako ističu mnogi autori, i materijali i udžbenici i način predavanja/učenja stranih jezika još uvek puni 'kulturnih sadržaja' koji se prenose jednosmerno, od ciljnog jezika ka pojedincu koji ga uči kao strani, što predstavlja posebno kontroverzan problem u slučaju engleskog jezika, u procesu učenja stranog jezika fokus ne mora biti niti na samom jeziku koji se uči, pa ni na kulturi ili kulturama sa kojima se kroz proces učenja jezika stupa u kontakt, već na samom pojedincu i njegovoj svesti o sebi. Uvođenje neutralne varijante 'međunarodnog engleskog' umesto nekog od standardnih varijeteta ne donosi ništa novo ni u kulturološko-pragmatskom smislu, niti, pak, u smislu predefinisanja fokusa i ciljeva nastave. To je prirodno, jer je nemoguće lišiti jedan jezik baš svakog kulturnog sadržaja. Konačno, i vokabular, pa i gramatička struktura (a izvesnim delom čak i sistem glasova) jednog jezika neraskidivo su povezani sa kulturnom matricom u kojoj živi i u kojoj se koristi. Čini se da bi, umesto što pokušavamo da stvorimo sasvim 'sterilan', potpuno apstraktan komunikacijski kod – što je nemoguće – mnogo dalekosežnije rešenje problema bilo da se svaki strani jezik, a naročito engleski, predaje na takav način da i fokusom, i sadržajima, i načinom rada otvara doista *dvosmeran* komunikacijski kanal, te da strani jezik učenik može da doživi kao još jedan, dodatni medijum za iskazivanje svog sopstvenog, jedinstvenog identiteta, a ne kao medijum kroz koji u naš život stižu 'strani elementi' – željeni ili neželjeni, dobrodošli ili nametnuti. Umesto da strani jezik bude medijum za prezentiranje i promociju kulture ciljnog jezika, i ciljevi i kontekst učenja mogli bi se tako formulisati da omoguće svakom pojedincu da iskaže svoj specifični identitet na još jednom dodatnom jeziku. Ili, kako to slikovitije formuliše Penikuk (Pennycook 1995), da omogući da se kroz ciljni jezik čuje i 'politički glas' onih koji ga uče kao strani.

Mlade generacije širom sveta danas prihvataju i engleski jezik, ali i druge proizvode 'zapadnjačkog' načina života i kulture – od pop-muzike i filma do odeće i hrane, dok, pritom pokazuju i brigu za očuvanje sopstvenog jezika, kulture, i tradicije. Na našim prostorima, na primer, to znači da mladi, svakako, nose džins i Adidas, a ne tradicionalnu narodnu nošnju; mladi Srbi poznaju košarkaše NBA lige bolje no srpske fudbalere, zdušno navijaju za Mančester Junajtid kada igra protiv Barselone, kao što se nekada navijalo za domaće timove,

a MTV doživljavaju kao svoju lokalnu TV stanicu, ali u isto vreme spremnije no starije generacije prihvataju i koriste ćirilčno pismo i traže modele za uzor među pripadnicima sopstvene kulture, sopstvene nacije ili etničke grupe, radije no među holivudskim zvezdama (up. istraživanja u Paunović, u štampi 1,2). Upravo ovakav stav i ovakvu sliku pojedinaca o sebi iskazuje termin 'glokalizacija' (Block and Cameron 2002).

Ono, međutim, što često previđaju i pobornici i protivnici globalnih promena jeste činjenica da globalno povezivanje i globalni status nekih proizvoda kulture *sami po sebi* ne znače niti gubljenje lokalnog identiteta, niti, pak globalno razumevanje i prihvatanje. Kao i mnoge civilizacijske tekovine do sada, nove društvene okolnosti koje su čitavu planetu uplele u globalnu mrežu međusobno zavisnih sudbina doneće nam onakve posledice kakve izaberemo da nam donesu. Globalizacija komunikacije, kako ističe Held (Held 2001), pokazuje ne samo ono što nam je zajedničko, već i ono po čemu smo različiti, pa globalizacija sama po sebi ne podstiče bolje razumevanje. Međutim, 'u svetu u kome smo sve više svesni postojanja drugih, drugačijih, sve svesniji da ne pripadamo samo jednoj kulturnoj tradiciji, jer se mnoge kulturne tradicije prepliću i preklapaju na različite načine, čini mi se da postoji osnova za proces kojim bi se prevazilazile i premošćavale kulturne razlike, proces kojim bi se obogatili i proširili kulturni horizonti svakog pojedinca' (Held 2001). No, kako Held ističe, to nije proces koji će se sam od sebe odvijati – 'u istoriji nema neminovnih promena nabolje'. Od nas samih zavisi hoće li globalizacija komunikacije doneti bolje međusobno razumevanje, transparentnost i harmoniju u svetu. Stoga je danas najveća odgovornost na društvenim institucijama – da prepoznaju, razumeju i interpretiraju ove društvene okolnosti na adekvatan način, te da svoju politiku i svoje delovanje promišljeno utemelje na željenim ishodima.

Činjenica da su se strani jezici – posebno engleski – našli u žiži previranja ne može da znači da se sva odgovornost može prebaciti na nastavnike stranog jezika. Kao nikada ranije, složićemo se sa Gafijevom (Gaffy 2005) formulacijom, učionica engleskog jezika postala je 'politička arena', a nastavnik stranog jezika figura od političkog značaja kojoj se pripisuje neprimerena odgovornost. Ukoliko se složimo da bi cilj učenja engleskog jezika trebalo da bude ne samo upoznavanje anglofonih kultura, već usvajanje medijuma kroz koji se mogu iskazivati različite kulture, različiti identiteti, onda bi cilj, ne samo u nastavi engleskog kao stranog jezika već u obrazovanju opšte, morao biti prvenstveno razvijanje nepristrasnih stavova prema različitim kulturama i sticanje veština neophodnih za suštinsku međukulturnu komunikaciju. Ovo, svakako, ne može da bude problem usko ograničen na polje metodike nastave stranog jezika, već bi trebalo da predstavlja pitanje od značaja za brojne društvene i državne institucije, od ministarstva prosvete do medija, pitanje o kome bi se moralo voditi

računa pri donošenju odluka u mnogim domenima, od definisanja politike u oblasti učenja maternjeg i stranih jezika i obrazovanja uopšte, pa do odlučivanja o fondovima za relevantne projekte u kulturi i obrazovanju.

Čini se, međutim, da institucije teško prate promene u društvenim okolnostima, i da su i same zarobljene između globalnih i lokalnih potreba. No, izbor između 'kosmopolitskog pluralizama' i očuvanja lokalnog identiteta – nacionalnog, etničkog, kulturnog – predstavlja, uvereni smo, lažnu dilemu. Promovisanjem plurikulturizma i plurilingvizma promovise se, zapravo, suštinsko poštovanje *sopstvenog* identiteta, sopstvenih nacionalnih, etničkih i kulturnih vrednosti, samo se one stavljaju u širi kontekst, što je danas neminovno. Ili, da se ponovo poslužimo Heldovom formulacijom:

'... kosmopolitizam nije stipulisanje jednog kulturno homogenog sveta, sa homogenim sistemom političkih i privrednih institucija. Kosmopolitizam je prevazilaženje i razrešavanje razlika ... uviđanje da postoje suštinski problemi koji su nam zajednički, a to podrazumeva da nemamo samo prava, već i dužnosti i odgovornost jedni prema drugima' (Held 2001).

Na društvenim institucijama je, stoga, da pomognu pojedincima u traganju za sopstvenim identitetom, da nam omoguće i olakšaju prihvatanje sopstvene složenosti u složenom okruženju, pre svega promišljenom i jasno definisanom politikom u oblasti obrazovanja, zasnovanom na pomirenju želje za očuvanjem tradicije i zahteva savremenih društvenih okolnosti. Kako ističe Eriksen (Eriksen 2001), budući da živimo u postmodernom, 'podeljenom, paradoksnom i višesmislenom svetu', uprkos 'globalizaciji i univerzalizaciji modernizma, kulturne razlike će i dalje postojati, i unutar istog prostora, i između različitih prostora, i između nacija i etničkih grupa, ali i unutar njih. ... Pogledi na svet ne mogu se promeniti preko noći, ...a načini na koje naše kulturne različitosti mogu postati društveno značajne uveliko se razlikuju'. Pred modernim državama je, stoga, važan zadatak: da 'postave temelje osećaju da pripadamo zajednici koja nadilazi sve društvene grupe kojima pojedinac pripada,... a to se može postići samo kroz prihvatanje i uvažavanje bogatstva i raznolikosti ličnih identiteta' (Eriksen 2001). Ili, da se još jednom poslužimo našim primerom, znanje engleskog kao stranog jezika, i drugih jezika nama bližih ili daljih društvenih grupa i kultura, nije značajno za pojedinca samo kao instrument koji omogućuje komunikaciju sa drugima, već je važan deo *slike o sebi* kao o plurikulturnom, plurijezičnom pojedincu, koji prihvata i uvažava pravo na različitost, tražeći isto uvažavanje i za sebe.

Konačno, ako pogledamo unazad u sopstveno kulturno nasleđe, možda ćemo se iznenaditi kada se podsetimo da je ova ista ideja, u drugačijim društvenim okolnostima, već davno iskazana u našoj kulturi, poslovicom *Koliko jezika znaš – toliko vrediš*.

Literatura:

- Anchimbe, Eric A. (2005): The World Englishes in the American Tongue [1–14] 32/2005 *Philologie im Netz Herausgegeben* von Paul Gévaudan, Hiltrud Lautenbach, Peter Schneck und Dietrich Scholler PhiN 32/2005: 2. Retrieved from <http://web.fu-berlin.de/phin/phin32/p32t1.htm>
- Anderson, Benedict. (1983). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries*. Oslo: Bergen.
- Beck, Ulrich (1992). *Risk society: Toward a New Modernity*. London: Sage.
- Block, David and Deborah Cameron (Eds.) (2002). *Globalization and language teaching*. London and New York, Routledge.
- Busch, Brigitta and Helen Kelly-Holmes (2004). *Language, Discourse, and Borders in the Yugoslav Successor States*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Calhoun, C. (1994). Social Theory and the Politics of Identity. In C. Calhoun (Ed.), *Social Theory and Identity Politics*. Oxford: Blackwell.
- Cameron, D. (2000). *Good To Talk? Living and Working in a Communication Culture*. London: Sage.
- Clifford, James (1994). Diasporas. In *Cultural Anthropology*. Vol. 9(No 3), 302-38.
- Cohen, Anthony P. (1994). *Self Consciousness: An Alternative Anthropology of Identity*. London: Routledge.
- Crystal, David (2003) *English as a Global Language*, 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David (2004). *The Stories of English*. Overlook Tpa UK.
- Eriksen, Thomas Hylland (2001): Ethnic identity, national identity and intergroup conflict: The significance of personal experiences, in Ashmore, Jussim, Wilder (Eds.), *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*, pp. 42-70. Oxford: Oxford University Press.
- Eriksen, Thomas Hylland (2007). *Key Concepts: Globalization*. Oxford: Berg. Introduction. Retrieved February 6th 2007. from <http://folk.uio.no/geirthe/Globalization.html>
- Erikson, Erik H. (1972). *Insight and Responsibility: Lectures on the Ethical Implications of Psychoanalytical Insight*. New York: W. W. Norton & Company.
- Gaffy, Eilish (2005): Biting your tongue: Globalised power and the international language. In *Variant* issue 22. Retrieved April 2007 from <http://www.variant.randomstate.org/22texts/tongue.html>
- Geertz, Clifford (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Graddol, David (2006). *English Next. Critical analysis of future prospects for Global English*. British Council <http://www.britishcouncil.org/learning-research-englishnext.pdf>
- Greenberg, Robert (2004). *Language and identity in the Balkans: Serbo-Croatian and its disintegration*. Oxford: Oxford University Press.
- Hall, S. (1995): New Cultures for Old, in Massey, D and Jess, P. eds *A place in the world? Place, cultures and globalization*. Oxford: Open University/OUP: 176-211.
- Haunani-Kay Trask (<http> 5). *Global Culture- Revive to Survive and Corporatise*. Retrieved Sept. 2006 from http://www.abc.net.au/global/culture/culture_trask.htm
- Held, David (2004). Globalisation: the dangers and the answers. In *OpenDemocracy*, [May 2004](#). Retrieved May 24th 2006. from <http://www.opendemocracy.net/articles/>
- Held, David (2001). 'Globalization, Cosmopolitanism and Democracy'. Interview by by Montserrat Guibernau in *Guardian*, April 18th 2001.
- Hirst, Paul (2004). What is globalization? in Fredrik Engelstad & Øyvind Østerud (Eds.) *Power and Democracy: Critical Interventions*. Burlington: Ashgate.
- Hirst, Paul and Grahame Thompson (1996). *Globalization in Question. The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: Polity Press.
- Hogg, M.A. & Vaughan, G.M. (2002). *Social Psychology* (3rd ed.) London: Prentice Hall.
- House, J. (2001): English as a *Lingua Franca* for Europe. *Guardian.co.uk*, VII, 2004. Retrieved May 2005 from http://www.guardian.co.uk/Gweekly/Global_English
- Jenkins, J. and B. Seidhofer (2001). Bringing Europe's lingua franca into the classroom. In *The Guardian Unlimited, The Guardian Weekly*. Retrieved August 2006. from <http://www.guardian.co.uk/GWeekly/Story/0,3939,475315,00.html12/9/2004>
- Jenkins, Jennifer (2000). *The Phonology of English as an International Language*. London: OUP
- Jenkins, Jennifer. *Global English and the teaching of pronunciation*. BBC world service and the British council, Teaching English.org. Retrieved May 2006 from http://www.teachingenglish.org.uk/think/pron/global_english.shtml
- Kachru, Braj B. (1992): World Englishes: approaches, issues and resources. *Language Teaching*, 25, 1-14.
- Kachru, Braj B. (1998): *World Englishes and Culture Wars*. Retrieved April 3rd 2006 from http://www.sfaa.gov.hk/doc/en/scholar/seym/4_Kachru.doc
- Kachru, Braj B. and C. Nelson (2001). World Englishes, in A. Burns and C. Coffin, Eds., *Analysing English in a Global Context*. London & New York: Routledge.
- McArthur, T. (2001). "World English and World Englishes: Trends, tensions, varieties, and standards", *Language Teaching* Vol. 34, issue 1. Available in PDF format at [Learning and Teacher Support Centre: McArthur](#).
- Milovanović, Goran (<http> 6) (2005): Jezici govornika i jezik Interneta: sukob civilizacija. *Digitalne podele: Jezik, kultura i rod na svetskoj mreži*. BOS CePIT Informaciono drustvo. Retrieved February 2007. from <http://www.bos.org.yu/cepit/idrustvo/dp2/jezici.php> or as a .pdf file from <http://www.bos.org.yu/cepit/idrustvo/dp2/digitalnepodele2.pdf>
- Niu Qiang & Martin Wolff (2004). The Chinglish Syndrome: Do recent Developments Endanger the Language Policy of China? In *English Today*, Vol. 19, No. 4.

- Niu Qiang and Martin Wolff (http 4): *English as a Foreign language the modern day Trojan horse?* <http://www.usingenglish.com/esl-in-china/trojan-horse.pdf>
- Paunović, T. (u štampi 1): Jezik u procepu – između tradicije i globalizacije. U zborniku sa naučnog skupa *Srpski jezik, književnost i umetnost-Srpski jezik i društvena kretanja*, Kragujevac 31.10-01.11.2006. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.
- Paunović, T. (u štampi 2): Language and identity. U zborniku sa naučnog skupa *Anglistika danas*, Niš, 03-34.11 2006. Niš: Filozofski fakultet.
- Pennycook, Alastair (1994/95). *The Cultural Politics of English as an International Language*. London: Longman Group Limited.
- Pennycook, Alastair (2001). *Critical Applied Linguistics: A Critical Introduction*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Peters, Pam (2004). *The Cambridge Guide to English Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Phillipson, Robert (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Phillipson, Robert (2001). English and the world's languages. In *Humanising Language Teaching*, Year 3; Issue 6; November 2001. HLT retrieved February 2007 from <http://www.hltag.co.uk/nov01/sart1.htm>
- Phillipson, Robert (2003). *English only Europe? Challenging language policy*. London & New York, Routledge.
- Phillipson, Robert (2004a). Response. *World Englishes* 23 (2), 333–334.
- Racismnoway.com* 2 (http 7) Retrieved April 3rd 2007. from <http://www.racismnoway.com.au/library/understanding/index-The.html>
- Racismnoway.com* (http 2). Retrieved April 3rd 2007. from <http://www.racismnoway.com.au/library/glossary/>
- Said, Edward W. (1993). *Culture and Imperialism*. New York: Alfred A. Knopf.
- Smith, A.D. (1986). *The Ethnic Origin of Nations*. Oxford: Blackwell.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2002 (http 1). Retrieved April 3rd 2007. from <http://plato.stanford.edu/entries/identity-personal/>
- Tajfel, H. and Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. In S. Worchel and L. W. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., and C. Flament (1971). Social categorisation and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1, 149-178.
- Thompson, G.F. (2004). The Limits to Globalization: Questioning Held and Wolf. At openDemocracy web-magazine. Retrieved June 2005 from http://www.opendemocracy.net/globalization-vision_reflections/article_1981.jsp
- Trimnell, E. (2005a). *Why You Need a Foreign Language & How to Learn One*, 2nd ed. Beechmont Crest Publishing.
- Trimnell, E. (2005b). *Why You Need a Foreign Language: Edward Trimnell on the Myth of Global English and the Costs of Americans' Monolingualism*. Interview by Sherry Schwarz for the *Transitions Abroad Magazine*, May/June 2005. Retrieved May 2006 from http://www.transitionsabroad.com/publications/magazine/0505/edward_trimnell_on_language_immersion.shtml
- Turner, J. C. (1982). Towards a cognitive redefinition of the social group. In H. Tajfel (ed.), *Social Identity and Intergroup Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the Social Group: A Self-Categorization Theory*. Cambridge, MA: Basil Blackwell, Inc.
- Warschauer, Mark (2001). Language, identity and the Internet, in *Mots Pluriels*, retrieved November 2006 from <http://motspluriels.arts.uwa.edu.au/MP1901mw.html> Reproduced by permission of Routledge, Inc. from: Warschauer, Mark (2000). Language, Identity, and the Internet. In B. Kolko, L. Nakamura & G. Rodman (Eds.) *Race in Cyberspace*. New York: Routledge, pp.151-170.
- Werbner, Pnina and Madood, Tariq (Eds) (1997). *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London: Zed books.
- Widdowson, Henry (1997): "EIL, ESL and EFL: Global Issues and Local Interests", in: Melvia, H. et al. (1997): *Across the West African Divide*. Dakar: British Council and USIS, 22–34.
- Wikipedia.org* (http 3). Retrieved April 3rd 2007. from [http://en.wikipedia.org/wiki/Identity_\(social_science\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Identity_(social_science))
- Wolf, Martin (2004). *Why Globalization Works*, Yale: Nota Bene. Yale University Press (July 11, 2004).

Abstract

When globalisation is viewed as a complex matrix of political, historical, economic or social changes that affect national, regional and global affairs, it is easy to overlook one of its most profound and probably most important effects: its influence on the individual and his/her identity. On the other hand, issues that are often touched upon when debating globalisation effects, even when the primary focus is on economic or political topics, are the issues of culture and language. In this paper, the authors discuss the role of language, i.e. *languages*, in constructing, articulating and expressing individuals' personal and social identities – cultural, ethnic and national. The authors argue that today's complex social circumstances have brought a range of important questions pertaining not only to individuals in their struggle to cope with their own complex multiple identities, but to social institutions and their responsibility as well.